

ԼԵՐԵՐ ԹԱՅԻՐԱԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ՍԱԲԻՐ

894.362

U-12

(1862—1911)

894.362

U-12

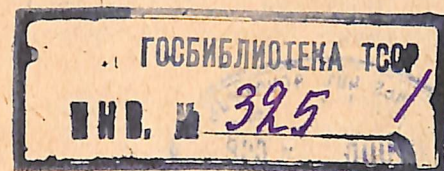
18 NOV 2017

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ. ՄԻԱՑԵՔ!

894.5-1

ԱԼԵԲՊԵՐ ԹԱՅԻՐԶԱԴԵ

ՍԱԲԻՐ

Աղբ. խորհր. գրողների միության հրատարակություն
ԲԱԳՈՒ 1936 թ.

25 JUL 2013

73882

Խմբագիր՝ Ա. ՄԿՐՏՁՅԱՆ

43346-63

Հանձնված է արտադրության 16/XII 36 թ.
Ստորագրված է տպագրության համար 20/XII 36 թ.
Տպ. մասնուշ 21/2.

Главлит № 7927. Ст. 364 В-6. Тип. „III Интернационал“, ул.
Саратова Ефима, 29, Зак. 3971, Тираж 5000.

ԱՆԵՔՊԵՐ ԹԱՅԻՐԶԱԴԵ Ս Ա Բ Ի Ի

Դեկտեմբերի 20-ին Ադրբեջանի Ժողովուրդը նշում է իր մեծագույն զրոյ Արեքայեր Թաճիր Զադե Սարիրի մահվան 25-ամյակը:

Արեքայեր Թաճիր զադե Սարիրը ծնվել է 1862 թվին, Շամախի քաղաքում:

Սարիրի ընտանիքը կրոնական էր ու ֆանատիկ: Ութ տարեկանից Սարիրին տալիս են մոլլայի մոտ սովորելու:

Յերբ լրանում է նրա 12 տարին, փոքրիկ Արեքայերին ուղարկում են Ադրբեջանի նշանավոր բանաստեղծ Սեյիդ Աղիա Շիրվանի կազմակերպած դպրոցը: Բայց Սարիրին չհաջողվեց այդ դպրոցն ավարտել, փորձահառն նրա հայրը սովորելն ավելորդ բան էր համարում և գերադասում էր փորձուն իր ոգնականը դարձնել ոճառադործության մեջ:

Իսկ Սարիրը սովորելու մեծ ցանկություն ուներ: Յեւ չորից գաղտնի, նա շարունակեց պարսապել, շատ կարգալ ու գրել: Հայրն ամեն կերպ աշխատում էր խանդարել նրան: Սակայն Սարիրը վճռական էր, չէր զիջող:

Յեւ 1884 թ. նա, չդիմանալով հոր ճնշմանը, հեռացավ տնից և սկսեց իր յերկար ճանապարհորդությունը: Մերձավոր Արեւելքում նա շրջելով Խորասանում, Սեբեկյար, Նիշաբուրդի, Մամարդանդում, Բուխարայում և այլ քաղաքներում, տեսավ ճնշվող ու հարստահարվող աշխատավոր մարդկանց, տեսավ ճնշողներին ու կեղեքիչներին, խավարամիտ ու տրեւ հոգևորականությանը:

Սաբիրի իսկական գրական գործունեությունը սկսվում է 1905 թ. հեղափոխությունից հետո, յերբ 1906 թվին Միրզա Ջալի Մահմեդ Կուլի Ջադեյի խմբագրությամբ սկսեց լույս տեսնել «Մուլա Նասրեդին» ժուրնալը: Ծնորհիվ այդ ժուրնալի, կարճ ժամանակամիջոցում Սաբիրը հռչակվում է վոչ միայն Ադրբեջանում, այլև մերձավոր Արեւելքում:

Բուրժուա-ֆեոդալական կարգերը մտրակող իր բանաստեղծություններով Սաբիրը բազմաթիվ թշնամիներ է մատակում հոգևորականության, շահագործողների շարքում, թշնամիներ, վորոնք չտեսնված հայածանք են տրում Ադրբեջանի մեծ բանաստեղծի դեմ:

Ադրբեջանի նոր գրականության կարկառուն դեմքը — Սաբիրը մեռավ 1911 թվի հուլիսի 25-ին: Նա մեռավ ծայրահեղ աղքատության մեջ:

Սաբիրի ստեղծագործությունը մոտ է Ադրբեջանի աշխատավոր մատաներին: Նրանք բարձր են դնահատում նրա թողած վողջ գրական ժառանգությունը: Սաբիրը խիզախորեն պաշտպանելով աշխատավորների շահերն ու իրավունքները, համառորեն կռվում

էր բեգերի, աղալարների, կալվածատերերի, հոգևորականության և ժողովրդի մյուս թշնամիների դեմ:

Նա վորպես գեմոկրատական լայն խավերի ճրգատումների արտահայտիչ, հեղափոխական բանաստեղծ, իր ստեղծագործության մեջ շոշափել է բազմաթիվ աղյալական թեմաներ, արագ կերպով դիրքորոշվել քաղաքական հարցերում: Այն ժամանակ, յերբ ցարական ինքնակալություն, հայ և թուրք բուրժուազիայի, նրանց կուսակցությունների՝ դաշնակների ու մուսավաթիստների կողմից հրահրվում էին ազգամիջյան թշնամանքն ու կռիվները, Սաբիրը հասկացավ, վոր դրա նպատակն է ճնշել աշխատավորական լայն մատաների հեղափոխական-գեմոկրատական շարժումները:

Նա վորպես զգայուն ունայիտ և բանաստեղծ՝ իր ստեղծագործությունների մեջ արտացոլեց մասնանների բողոքն ազգամիջյան կոտորածների դեմ: Նա ցույց տվեց, վոր ազգամիջյան կոտորածները միջոց են՝ ոռոտական ցարիզմի և սեփական բուրժուազիայի ձեռքում, Անդրկովկասի աշխատավորության ազատագրական շարժումները ճնշելու համար:

1905 թվին նա սպառնում է իր «Ինտերնացիոնալ» բանաստեղծությունը, վորտեղ մերկացնում է ցարիզմի և բուրժուազիայի քաղաքականության եյութությունը, մարտական կոչ է անում հայ և թուրք ժողովուրդներին՝ դատապարտել, վերջ դնել յեղբայրատյան կռիվներին, ապրել հաշտ ու համագործակցի:

Աղբբեջանի գլխակահուծթյան պատմութեան մեջ, առանձնատես կապիտալիստական կարգերի հակասութեանները և դասակարգային պայքարի սրման շրջանում, Սարբիրն առաջին գործըն է, վոր բացահայտ դեմ է դուրս գալիս ազգային անտառգոնիզմին՝ վորպէս աշխատավոր ժողովրդի համար խոչորագույն չարիքի:

«Մոլլա Նասրեղլին» ժողովարում հինգ տարի շարունակ իր կատարած յեռուն աշխատանքի ընթացքում Սարբիրը հանդես յեկալ վորպէս խոչորագույն հեղափոխական յերգիծարան: Նա իր գործերում մերկացնում էր հին Աղբբեջանի տիրող դասակարգերին, վորոնք տնօրինում էին յերկիրը՝ ցարական ինքնակալութեան գարշելի հովանավորութեամբ:

Բանաստեղծն իրեն անվանում է «իր դարի հայելին» և դա պատահական չէ: Իրոք Սարբիրն իր բանաստեղծութեանները մեջ ցույց է տալիս հակասութեաններն ու ալլանդակութեաններն այն հասարակութեան, վորի մեջ նա ապրում էր:

Նա աննում էր տիրող դասակարգերի, շահագործողների մեծագույն անարդարութեանը և բացահայտում:

«Թե ինչո՞ւն է արտատուքը մի ուր ել ծով եր դառնալու անհատակ —
Ել ծովերը, ել են սկիւանոսները ինչի՞դ էյին պետք, աստված»:

Թե վոր կեղեքիչ վորակներ խիղճ, գլխով յուն չեր ունենա բնավին,
Ել են սարի աթոյամները, յեղնիկները ինչի՞դ էյին պետք, աստված:
Բաղի, ցանքսի յեկամուտը թե վոր պիտի միշտ բերէրը տեսնեյին,
Սերմը ցանող անխոնջ յերկրագործները ինչի՞դ էյին պետք, աստված:
Աշխատանքը ունչակարինն է, ուժը յեղան, իսկ հողը քու տոյածն է,
Ել բեղդադաները, բեկ, խաներն ինչի՞դ էյին պետք, աստված»:

Մեր գլխակահուծթյան մեջ Սարբիրն առաջինը յեղալ, վորը մերկացրեց Բազմի ասիական բուրժուազիայի գաղանային վերաբերմունքը դեպի բանվոր դասակարգը: Բանաստեղծն իրեն հատուկ խոր յերգիծանքով մերկացնում է կապիտալիստներին, վորպէս պորտաբուծներ, բանվոր դասակարգի կատաղի թշնամիներ:

Սարբիրը վոչ միայն խոչոր հեղափոխական յերգիծարան է, վորի գործերը հազեցված են սոցիալական պրոքլեմներով, նա միաժամանակ մեծագույն արվեստագետ է ու լուսքի վարար: Սարբիրի աստիքան, հումորն արագ կերպով սարկաղմի յեվերածվում, մտրակում է չտեսնված ուժով: Սարբիրն ստիպում է ընթերցողին ծիծաղել արցունքների միջով: Նա ցույց է տալիս ճշմարտների դառն կացութեանը, սակայն չի լալիս այդ վիճակի վրա, այլ հարկածում է ճշողներին, աշխատավոր մարդկանց թշնամիներին:

Նրա աստիճան խոր հասարակական բնույթ ունի։ Սաբիրը հրաշալի գլխեր Ադրբեջանի կլասիկ գրական-նությունը, գլխեր հմուտ կերպով ոգտադործել այդ գրականության հարուստ ձևերն ու տեխնիկան։ Նա որինակ և հանդիսանում կլասիկ գրական ժառանգությունը հմտորեն ոգտադործելու տեսակետից։ Սաբիրը վերցնում է Խիզուլու ձևերն ու տեխնիկան, սակայն նրան բալորովին նոր, սոցիալական իրականությունն արտացոլող բովանդակություն եր տալիս։ Յեվ վոչ միայն այդ, նա մեծ վարպետությամբ շտեղծել է բանաստեղծության նոր ձևեր, սոցիալապես, քաղաքականապես հաղեցված եպիգրամներ, վոթոնք կոչվում են «բախրիտալի»։

Սաբիրի հեղափոխական — դեմոկրատական դեմքն ասկի կատարյալ է դառնում, յերբ մենք նկատի յենք ունենում, վոր առաջինը նա՛ հատկացավ Բազվի պրոլետարիատի հեղափոխական ուժի նշանակությունն այն ժամանակներում Ռուսաստանում և մեր ձավոր Արևելքում (Իրանում և Թյուրքիայում) աճող հեղափոխության մեջ։

«Բեզ ինսան ես իմանում» բանաստեղծության մեջ Սաբիրը վեր է հանում բանվորներին և կապիտալիստների մեջ յեղած խորը դասակարգային հակամարտությունները, ցուցադրում է բուրժուազիայի հակամարդկային վերաբերմունքը բանվորների նկատմամբ։

Հետևյալ ձևով են խոսում կապիտալիստները՝ բանվորի հետ.

«Ով ա տվել քեզ իրավունք հարուստի հետ համասար, Այ անամոթ, Հես իմանում, վոր կա մեր մեջ ձոր ու սար,

Փող վոր չունես՝ ո՞վ կասի թե դու յեյ մարդ ես, մի ինսան.

Գնա խիլի դու քո մուրճը ու քո դուրան իմացիր, Ձեռք քաշիր եդ քո մտքերից, Թեկուղ սով ա, դիմացիր,

Փահլան ի՞նչա հարուստի մոտ—մի տես ո՞վ ա դիմացիդ.

Մի արասի որավարձդ բյուր թուման ես իմանում, Աղա, ախմախ, մարդ լինելը հանաք բան ես իմանում.

Հարուստ մարդը միչտ ֆահլալի վախտի տերն ա, իմացի,

Փողավորը ես աշխարհի բախտի տերն ա, իմացի, Մեծավորա, իշխանության թախտի տերն ա իմացի»։

Մեծ բանաստեղծն իր յերկերում միչտ աշխատում էր աշխատավորական մասսաներին նախադուշացնել խարսկուց։ Նա մերկացնում էր այն թուրք ինտելիգենտների իսկական դեմքը, վոթոնք ազատության և համասարության մասին գեղեցիկ ֆրազներով քնադանում ելին ժողովրդին՝ ցարիզմի և հարուստահարողների դեմ մղվող պայքարում։

Հին Ադրբեջանում Սաբիրին թշնամի ելին բոլոր պորտաբույծները ախած ցարական չինովնիկներին, մինչև հոգևորականները։ Յեվ նրանք առում ելին նրան, չլաված հալածանքներ նյութում նրա դեմ։ 1908 թվին Սաբիրը Շամախուց Բազվի իր բարեկամներին հետևյալն է գրել.

«... Իմ համբերութիւնը հատել ե, մեկն ապրտա կում ե, մյուսը դլխիս ե խփում ... Յերբ շուռ եմ դալիս դեպի մի ուրիշը, ապա նա հրում ե ու խփում չրթունքներիս, յերբ մեջքով եմ դառնում դեպի նա, ինչ վոր մի ուրիշն ե խփում չրթունքներիս, յերբ կրկին մեջքով եմ դառնում դեպի վերջինս, ինչ վոր մեկը մեջքիս ե խփում ե յես ընկնում եմ յերեսնի վայր: Իմ դրութիւնը վատ ե, Կյանքս խակական վողբերգութիւն»:

Այդպես եր մեծ Սարերի կյանքը: Այդպես եր, վորովհետեւ նա չեւր վախենում շահագործողներին ե հողեորականներին յերեսներին չալտել հեղափոխական սատիրայի այրող խոսքերը:

Սարերը խարաղանում եր իւր ժամանակաշրջանի վարքն ու բարքերը, հետամնացութիւնն ու խաւալաւաւութիւնը, կոչ եր անում ժողովուրդին կռիւլ աշխատաւորութեանն անտաների վիճակից հանելու համար: Դիմելով նրանց, դառն յերգիծանքով նա ասում ե.

«Թշվառութեան գերկն ընկար, հաշտվիր, ո՞վ անող-
նական, համբերիր,
Քաղցած ընտանիքիդ առջև յերեսդ սեանա անգամ,
համբերիր:

Աղքատութեան գերին դարձար, վողորմելի, խոնա-
րական դու յեղիր,

Թե զուլում դա բռնակալից, բեգից, խանից,
վերուստ տրված համարիր,
Թե վոր տերդ կգա հարկ ուղի, դա յերկնից քեզ
սահմանված համարիր,

Քո խղճութեան պատճառը ինքդ լինելով միշտ, վե-
րից գրած համարիր,
Ձախորդութեանդ ընկերի ու բարեկամի պատճառած
համարիր»:

Սարերը տեսնում եր ու գիտակցում, վոր կրոնը, մեղիւր գեներ են հանդիսանում մի խումբ շահագոր-
ծողների ձեռքում, վորի միջոցով նրանք հարստա-
հարում են հետամնաց, անողնական ժողովուրդին.

Յեւ նա ամբողջ ուժով մերկացնում ե հողեորա-
կանութեանը: Նա դիմելով մոլլային ասում ե.

Թե վոր ոգուտ չունենայիր քո եդ որոջ-նամաղից,
Չեյիր տանի են թուքը, վոր քո գլխին ա,

եյ ամի.

Ի՞նչ ես դու միշտ աչքս խոթում եդ նամաղը քո
դադիր,

Դու քո տված ոգուտն ասա, ասեմ հախնա, եյ ամի:
Խորաթափանցութիւնը, բացառիկ անկեղծու-
թիւնն ու զղայնութիւնը՝ դեպի ժողովուրդի տանջանք-
ները, Սարերին դարձրին աշխատավոր ժողովուրդի
պոյետ:

Սարերն իր հեղափոխական սատիրան տեսողա-
գործել ե իմպերիալիզմի եպոխայում: Նա տեսել ե
ուռա-ճապոնական առաջին իմպերիալիստական պատե-
րապը ե նրա մատին արտահայտվել ե յերգիծական
խոր տեսլութեամբ:

Մեծ Սարերի ձգտումներն ու իրեայները, սա-
կայն, չեյին կարող կենսագործվել ցարիզմի ժամա-
նակ, րուսթուադիայի իշխանութեան պայմաններում,
մուսավաթական բուրժուա - ազգայնական իշխանու-
թեան ժամանակաշրջանում:

Սարերի այդ ձգտումները կենսապայծառացին միայն
պրոլետարական հեղափոխութեան հաղթանակից,
Ադրբեջանի խորհրդայնացումից հետո:

Սարերը յերազում եր աշխատավորութեան ազա-
տագրման, բանվորների և գյուղացիների համար
մարդավայել ու յերջանիկ կյանքի, Անդրկովկասի
ժողովուրդների համերաշխութեան ու յեղբայրութեան
մասին նա յերազել և ժողովրդի համատարած լու-
սավորութեան մասին, գրադիտութեան ու կուլտու-
րայի մասին:

Մեծագույն յերգիծաբանի, զգայուն բանաստեղ-
ծի այդ իղեալները կենսապայծառաց բանվոր դասակար-
գը՝ Լենինի-Ստալինի մեծ ու անպարտելի կուսակ-
ցութեան զեկավարութեամբ:

Այժմ, յերբ ստալինյան Սահմանադրութեան վոս-
կետառ որենքների մեջ մարմնացել են մեր յերկրի
վիթխարի նվաճումները, յերբ Անդրկովկասի և վոլջ
խորհրդային Միութեան ժողովուրդներն ապրում են
խաղաղ, յեղբայրական համապայծառացութեան մեջ,
յերբ ամենուրեք յեռում և սոցիալիստական աշխա-
տանքը, մեր յերկրի ժողովուրդը մեծ շուքով առնում
և խիզախ յերգիծաբան, անվեհեր զեմոկրատ Սարերի՝
մահվան 25-ամյակը:

Սարերին չի մոռանա ժողովուրդը, վորովհետե
նա ապրում և միլիոնավոր աշխատավորների, բան-
վորների, կուլանտեսականների և խորհրդային ինտե-
լիգենցիայի սրտերում:

ԱԼԵԲՊԵՐ ԹԱՅԻՐԱԴԵ ՍԱԲԻՐԻ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ադրբեջանի մեծ բանաստեղծ Ալեքսեր Մ. Զեյ-
նալարդին ողլի Թահիր զադե—Սարերը՝ Ադրբեջանի
գրականութեան մեջ հեղափոխական սատիրայի հիմ-
նադիրը ծնել է 1862 թվի մայիսի 18-ին՝ Շամախի
քաղաքում: Նրա հայրը—Մ. Զեյնալարդինը՝ քաղաքի
հայտնի խոջա Թայիրի վորդին, հռչակված եր վոր-
պես զալյանի համար լավ ծխամորճեր պատրաստող:
Դեռևս յերիտասարդ հասակում իր կապերը խզելով
հոր հետ, Մ. Զեյնալարդինը Շամախում մանր առել
տրով եր զբաղվում:

Լինելով կրոնամոլ և հետադիմական, նա ձգտում
եր նույն վոգով դաստիարակել նաև իր վորդուն: Վաղ
մանկութեանից փոքրիկ Ալեքսերին հազցնելով դեր-
վիշի հազուստ, հայրը նրանից աշխատում եր պատ-
րաստել «տուրը» Ալու հավատարիմ ծառայող: Նույն
նպատակով 1870 թվին նա 8 տարեկան Ալեքսերին
տալիս է Մադրասա (հոգևոր դպրոց մեհրդներին
կից), վորտեղ նա սովորում և չորս տարի: Մադրա-
սայում սովորելիս, պատանի Սարերն ստիպված եր
ծանոթանալ այն ժամանակվա հոգևոր դպրոցների ան

խղերի դաստիարակչական մեթոդները, կոնկրետ ասորիքուտները—մտրակի և ֆալակի հետ:

Նույն ժամանակ կրոնական բնտանիքը փոքրիկ Ալեքսանդրին տնայում և անառակելիորեն կատարել կրոնի որենքները և խստորեն ծոմ պահել: Պարապմունքի ժամանակ մուլայի կողմից ծեծ ուտելուց հետո, փոքրիկ Սարգիսը գրում է.

Ամիսն և դալիս սեպ ուսմադանի,
Ել չեմ հեռացնում աչքս դադանից
Ու իմ մարմինը կապտում և խալում—

Անգուլթ մուլայի սեպ խարադանից:

Այս տողերն ապագա մեծագույն պոետի բողոքն և կյանքի դեմ:

1874 թվին ամենալուսավորված, տաղանդավոր և ժողովրդականության մոգով համակված գրողներից մեկը՝ Հաջի Սեյիդ Աղիմը Շամախում դպրոց է բաց անում: Իր ներքին դրվածքով և խնդիրներով այդ դպրոցը խստորեն տարբերվում էր մեջիմներին կից յեղած մադրասաներից: Պարապմունքները տարվում էին մանկավարժության նոր մեթոդներով: Այստեղ ծղնոտից հյուսած խնդիրներ փոխարեն, նստարաններ կային, մուլայի փոխարեն՝ ուսուցիչ: 1874 թ. հայրը Սարգիսն ուղարկում է այդ դպրոցը: Այստեղ Սեյիդ Աղիմը հսկայական ազդեցություն և ունենում Սարգիս վրա:

Սարգիսը սիրում էր պոեզիան, արվեստը և աշխատում էր դպրոցում անցած ֆարսերեն բանաստեղծություններ թարգմանել թուրքերենի: Տեսնելով պատանու արտակարգ շնորքը, Սեյիդ Աղիմն ամեն կերպ խրախուսում էր նրան: Նա ուղղում է նրա բանաստեղծությունները, ամրացնում և հարստացնում:

սեղծութունները, ավելի ու ավելի դարգացնելով ճաշակ և սեր դեպի պոեզիան:

Մի անգամ Սեյիդ Աղիմը Սարգիսին տալիս է թարգմանելու Իրանի հռչակավոր պոետ Սաադի «Գյուլիստան»-ից մի հատված և 12 տարեկան Սարգիսը հրաշալի կերպով կատարում է իր վրա դրված պարտականությունը:

Սարգիսն այդ դպրոցում սովորում է մեծ հետաքրքրությամբ: Ընկերներն ու ուսուցիչները պեսպի նա վերաբերվում են խորագույն համակրանքով:

Բայց Սարգիսը չկարողացավ ավարտել դպրոցը: Իր առևտրական գործարքներից անընդհատ վնասներ կրելով, նրա հայրը վորդուն վերցնում է խանութում իրեն ոգնելու համար: Ինչքան էլ աշխատում է Սարգիսը շարունակել ուսումը, վոչինչ էի դուրս գալիս: 1876 թվին հայրն ստիպում է 14 տարեկան Սարգիսին զբաղվել առևտրով: Բայց առևտուրը բոլորովին ոտարտի չէր պատանուն, վորը ձգտում էր դեպի ուսումը: Յեպ գտնվելով խանութում, նա իր ժամանակի մեծ մասը նվիրում է պոետական սեղծագործությունների ընթերցանությանը: Հորը դուր չէր դալիս Ալեքսանդրի անտարբերությունը դեպի առևտուրը: Նա ցանկանում էր Սարգիսն տեսնել, վորպես հարուստ, ճկուն առևտրական: Այդպես, հոր և վորդու մեջ աճում էր անխուսափելի կոնֆլիկտը:

Մի անգամ խանութում հայրը Սարգիսին դտնում է սիրած գործով զբաղվելիս, նա հանկարծակի խրվում է նրա տետրակը և անխղճորեն վոչնչացնում այն տղայի աչքի առաջ: Այդ դեպքը պատանի Սարգիս վրա ծայր աստիճան ծանր տպավորություն է թողնում: Նստելով ճանապարհի վրա պատահած, դեպի

Բազու գնացող սայլը, յերեխան հեռանում է Շամս-
խույ: Նա փախչում է հորից: Բայց հայրն իմանալով
փորձու փախուստի մասին, հասնում է նրան և վե-
րադարձնում սուր:

Անհաջող փախուստի մասին Սաբիրը պարսկերեն
լեզվով քառյակներ և դրել, ուր նա արտահայտել է
ցավի և դաշտությունից զգացմունքներ:

Իմ հայրը՝ խենթ Ազերուն՝ հեղուկահն է իր դարի,
կհեռանամ Շիրվանից, թե ալլահը ինձ ների,
Վոչնչացրեց խստորեն նա տեսարկն իմ մտքերի,
Յես կգրեմ այն նորից ու չեմ լինի յես գերի:

Այս տողերը ցույց են տալիս, թե ինչ աստիճանի
Սաբիրին վշտացրել էր նրա հայրը: Բայց Սաբիրը չի
թողնում ստեղծագործական աշխատանքը:

Նրա հոգսին աճում էր որեցոր:

Մի անգամ հեռավոր ճանապարհորդությունից
վերադարձավ Սեյիդ Ազիմի բարեկամներից մեկը:
Սեյիդ Ազիմը Սաբիրի հետ գնաց նրան այցելության:
Յեկողը ճամբրուկը բաց անելով, հանեց յերեք լիմոն
և դրանցից յերկուսը տվեց Սեյիդ Ազիմին, իսկ մեկը
նրա պատանի ուղեկցին, դիմելով վերջինիս, վար-
պետի նա կարդա փորեկ բանաստեղծություն: Սաբի-
րը իսկույն պատասխանեց.

Յեվ գինու խումսին Սեյիդին պարզած,

Մատուխին ելի շնչաց կամաց.—

Սաբիրն աղքատ ե, բախտը միգամած,

Բաժինը նրա՝ «գեքյաթն» է հիմա:

Դա շատ սրամիտ և տեղին եր ասված, փորով հե-
ռավ համաճախ Շարխաթի կրոնական որենադու-
րան, «խումսին» հանդիսանալով հավատացյալի
ոտնիցվածքի մեկ հինգերորդ մասը, զոհաբերվում է

Սեյիդներին (մարգարեյի ժառանգներին), իսկ «գե-
քյաթը» կազմում է մեկ տասերորդ մասը և բաժան-
վում է աղքատների ու ընչադուրկների մեջ: Ներկա
դեպքում Սեյիդին տված յերկու լիմոնը յերկու ան-
գամ գերազանցելով Սաբիրի բաժնից, կազմում էր
«խումսին», այն ժամանակ, յերբ Սաբիրի տաղան-
մի լիմոնն իրոք «գեքյաթ» եր:

Վողջունելով նրան, Հաջի Սեյիդ Ազիմը խնդրում
է Սաբիրին իր ասածի վրա ավելացնել հետևյալը.

Իմ ուսուցիչն է Սեյիդը բարի—

Բանաստեղծության, յերբ ու պայքարի,

Անգամ ալլահը մեծ կարիք ունի

Ուսելու նրանից գիտություն ու միտք:

Պատասխանելով իր ուսուցիչ Սեյիդ Ազիմի հե-
տևյալ բանաստեղծությանը

Իմ կիսալուսին, յերկնքի ուսին

Դու տիեզերքի զարդը կդատենաս,

Կդառնաս չուսով դու լիալուսին:

Սաբիրը գրում է.—

Եյ անգին Սեյիդ, դեկավար իմ ծեր,

Գնա ու թող ինձ ծերերին ընկեր,

Իմ սիրտը հնին, ո՛ր, չի յենթարկվի,

Յես չեմ ընթանա քո ճամբովը հին:

Սաբիրի պատասխանը հիացնում է Սեյիդ Ազի-
մին և նա մեծ նիզամի ստեղծագործությունների հա-
տորի հետ, հետևյալ նամակն է ուղարկում Սաբի-
րին.

«Իմ աչքի լույս Սաբիր: Իմ բանաստեղծության
ստեղծված քո պատասխանը շատ դուր եկավ ինձ: Սաբիր
փոչինչ այլ բան չունենալով, քեզ իմե՛ք եմ իմ զոր-»

433 46-63

կում այս գիրքը: Ընդունելի այն՝ վորպես հիշատակ քո ուսուցչից: Յանկանում եմ ստեղծագործական ճա նապարհին քեզ հետադա ծաղկում և հաջողութուն ներ»:

Սաբիրը Սեյիդ Աղիմից շատ պատմություններ եր լսել քաղաքներում և այլ յերկրներում նրա տեսած ների մասին, բազմիցս լսել եր, վոր ճանապարհոր դությունները լայնացնում են բանաստեղծի մտահո րիզումը, շատ բան են սովորեցնում: Ահա թե ինչու Պորասան ուխտ գնալու պատրվակի տակ, 22 տարե կան Սաբիրը 1884 թվին հեռանում և Շամախուց:

Սաբիրը յեղալ Պորասանում, Սերգեվարում, Նի չապուրում, Սամարղանդում և Բուխարայում: Բայց այնտեղ հանկարծակի տարածված խոլերան ստիպում և սրտտին վերադառնալ:

Սակայն կարճ ժամանակից հետո, նա Մեկկա և Մեդինա քաղաքների սրբավայրերն այցելելու պատրը վակի տակ, նորից ճանապարհվում և դեպի Իրան և Իրակ ու այնտեղից՝ դեպի Թուրքեստան:

Աշխարհում Սաբիրն ստանում և իր հոր մահ վան լուրը: Դեպի մայրն ունեցած սերն ստիպում և նրան վերադառնալ, չնայած, վոր նա չեր ցանկանում կրկին լինել իր հայրենիքում:

Շամախի գալով, Սաբիրն սկսում և ոճառագոր ծությամբ պարապել և գրանով պահել իր ընտանի քը: Շուտով նա ամուսնանում և Բաղամ խանումի հետ: Տարեց-տարի ավելի ու ավելի աճում և նրա ընտանիքը և Սաբիրը դառնում և բազմանդամ ընտա նիքի գլխավորը:

1901 թվին Շամախի յե վերադառնում Սաբիրի Մադրասայի ընկեր Սիհեթը: Սիհեթն իր կրթություն

ներն ստացել եր Իրանում: Մասնագիտությամբ լինե լով րժիշկ, նա հանդիսանում եր այն ժամանակվա առաջավոր բանաստեղծներից մեկը և հրաշալի կեր պով ծանոթ եր արևմտյան գրականությանը, լավ գի տեր ոտարերկրյա լեզուները:

Սիհեթի տունը դառնում և այն կուլտուրական կենտրոնը, ուր հավաքվում եր Շամախու այն ժամա նակվա ինտելիգենցիան: Սաբիրն ել հաճախ եր լի նում Սիհեթի մոտ: Այստեղ քննվում եյին Ադրբեյա նի հետամնացության, առանձնապես թուրք աշխա տավոր մասսաների հետամնացության, նրա անկուլ տուրականության հարցերը, կրոնական Փանատիզմի և կենցաղային անոտիապաշտությունների դեմ կովե լու անհրաժեշտությունը:

Սիհեթի հետ միասին Սաբիրի վրա մեծ ազդեցու թյուն և թողել նաև ժողովրդական ուսուցիչ Մահ մուդ Ամինը: Այդ ժողովները, հանդիպումները և գրույցները շատ բան են տալիս յերիտասարդ Սաբի րին: Նա հետաքրքրությամբ կարդում և թերթերը, ուշադրությամբ հետևում և բոլոր այն քաղաքական դեպքերին, վորոնք զարգանում եյին մեղ մոտ և Արևելքում:

1903 թվին առաջին անգամ Սաբիրն իր բանաս տեղծություններն և հրատարակում «Շարք ոռա» ժուռնալում:

1905 թվի հեղափոխությամբ առաջադրված մար տական լողունները և ազատության գաղափարները Սաբիրի վրա հսկայական ազդեցություն են թող նում:

Նա «Հեյաթ» թերթին ուղարկում և մի բանաստեղ ծություն՝ «Դիվան հայ և մուսուլման համաքաղա

քացիներին», վորը հրատարակվեց այդ թերթի 14-րդ համարում:

Այդ աշխատութեան մեջ դեմ դուրս գալով յեղբայրասպան կոտորածներին, Սաբիրը կոչ է անում բոլոր քաղաքացիներին՝ միահամուռ կերպով կռվել այդ չարիքի դեմ, վորը հրահրվում է մարդատյացութեան և ազգամիջյան խռովութիւնների ցարական քաղաքականութեամբ:

Ազգամիջյան կռիւներին ներշնչողը հանդիսանում էյին ցարական կառավարութիւնը և հայ ու թուրք բուրժուազիան, վորոնք վախենում էյին Ռուսաստանի ծայրամասերում բնակված ժողովուրդների մեջ յեղած ազատագրական զաղափարներից և հեղափոխական բռնկումներից: Ոգտվելով Բագրի հայ և թուրք բուրժուազիայի միջև աճող մրցակցութիւնից, ցարական կառավարութիւնը հենց նույն բուրժուազիայի ոգնութեամբ լարում էր մեկը մյուսի դեմ մինչ այդ խաղաղութեամբ և բարեկամութեամբ ապրած ժողովուրդներին: Ժողովուրդներին կոչ անելով՝ վերականգնել ազգամիջյան խաղաղութիւն, նա դիմում է բանաստեղծներին՝ ցարական կառավարութեան քաղաքականութիւնն անվանելով «սատանայական» վտորն ձգտութիւն: Նա ժողովրդի տանջանքի ու ցաւերի պատճառը տեսնում է նրա կուլտուրական հետամուտցութեան մեջ:

1906 թվի ապրիլին սկսում է լույս տեսնել «Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալը, վորը խիզախաբար դեմ էր դուրս գալիս հին ֆեոդալական-նոստալիտական սովորութիւններին, կրօնական ֆանատիզմին և սգի տութեանը:

Նա մերկացնում էր ցարական դեսպոտիզմը, մուլաների, սեյիդների, գերբիշներին, բեկերի, խաների, կալվածատերերի ու կապիտալիստների կողմից աշխատավոր ժողովրդի չլսված շահագործումը:

«Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալը հանդիսացավ Սաբիրի գործունեութեան ընդարձակ դաշտ և նրա դարբացման լավագույն խթանը:

Իր ստեղծագործութիւններին մեջ խստորեն քննադատելով հասարակութեան կյանքի ու կենցաղի թերութիւններն ու բացասական կողմերը, նա առանձնապես հարձակվում էր այն դասակարգերի վրա, վորոնք շահագործման ու բռնութիւնների միջոցով ստրկութեան ու խաւարի մեջ էյին պահում աշխատավոր մասսաներին:

Դրա հետ միասին, Սաբիրը մանաւկցում էր նաև «Իրչատ» թերթին՝ այնտեղ տպագրելով իր հոգւածներն ու սուր յերդիժանքը:

«Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալի 8-րդ համարում նրա տպագրած առաջին սատիրան գրավում է ընդհանուր ուշադրութիւն: Սաբիրը դառնում է թուրք առաջավոր ինտելիգենցիայի սիրելին: Բոլորն էլ աշխատում են բաց անել, ճանաչել «Հոպ-հոպ» ծածկան վան տակ թաքնված գրողին:

Ահա թե ինչ է դրում իր հիշողութիւններին մեջ Սաբիրի մասին «Մուլա Նասրեդդին»-ի խմբագիրը.

«Սաբիրի առաջին նամակն Ոմար Փայիկին հանձնելով, յերեխան անմիջապես անհետացավ: Լույս տեսնելուց հետո նույն յերեխան բերեց յերկրորդ նամակը և հանձնեց Ոմար Փայիկին: Վորովհետև այդ նամակները հետաքրքրում էյին խմբագրութեանը,

քաղցիններին», վորը հրատարակվեց այդ թերթի 14-րդ համարում:

Այդ աշխատութեան մեջ դեմ դուրս գալով յեղբայրասպան կոտորածներին, Սարգիսը կոչ է անում բոլոր քաղաքացիներին՝ միահամուռ կերպով կռիւն այդ չարիքի դեմ, վորը հրահրվում է մարդատյացութեան և ազգամիջեան խռովութիւնների ցարական քաղաքականութեամբ:

Ազգամիջեան կռիւների ներշնչողը հանդիսանում էին ցարական կառավարութիւնը և հայ ու թուրք բուրժուազիան, վորոնք վախենում էին Ռուսաստանի ծայրամասերում բնակված ժողովուրդների մեջ յեղած ազատագրական գաղափարներից և հեղափոխական բռնկումներից: Ոգտվելով Բաղվի հայ և թուրք բուրժուազիայի միջև աճող մրցակցութիւնից, ցարական կառավարութիւնը հենց նույն բուրժուազիայի ողնութեամբ լարում էր մեկը մյուսի դեմ մինչ այդ խաղաղութեամբ և բարեկամութեամբ ապրած ժողովուրդներին: Ժողովուրդներին կոչ անելով՝ վերականգնել ազգամիջեան խաղաղութիւն, նա դիմում է բանաստեղծներին՝ ցարական կառավարութեան քաղաքականութիւնն անվանելով «սատանայական» վտորն ձգութիւն: Նա ժողովրդի տանջանքի ու ցաւերի պատճառը տեսնում է նրա կուլտուրական հետամնացութեան մեջ:

1906 թվի ապրիլին սկսում է լույս տեսնել «Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալը, վորը խիզախաբար դեմ էր դուրս գալիս հին Փեոդաւական-նահապետական սովորութիւններին, կրօնական Փանատիզմին և տգիտութեանը:

Նա մերկացնում էր ցարական դեսպոտիզմը, մոլաների, սեյիդներին, դերվիշներին, բեկերին, խաներին, կալվածատերերին ու կապիտալիստների կողմից աշխատավոր ժողովրդի չլաված շահագործումը:

«Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալը հանդիսացավ Սարգիսի գործունեութեան ընդարձակ դաշտ և նրա դարգացման լավագույն խթանը:

Իր ստեղծագործութիւնների մեջ խստորեն քնննադատելով հասարակութեան կյանքի ու կենցաղի թերութիւններն ու բացասական կողմերը, նա առանձնապէս հարձակվում էր այն դասակարգերի վրա, վորոնք շահագործման ու բռնութիւնների միջոցով ստրկութեան ու խաւարի մեջ էին պահում աշխատավոր մասսաներին:

Դրա հետ միասին, Սարգիսը մասնակցում էր նաև «Իրշատ» թերթին՝ այնտեղ տպագրելով իր հոդվածներն ու սուր յերգիծանքը:

«Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալի 8-րդ համարում նրա տպագրած առաջին սատիրան գրավում է ընդհանուր ուշադրութիւն: Սարգիսը դառնում է թուրք առաջավոր ինտելիգենցիայի սիրելին: Բոլորն էլ աշխատում են բաց անել, ճանաչել «Հոպ-Հոպ» ծածկան վան տակ թաղնված դրողին:

Ահա թե ինչ է դրում իր հիշողութիւնների մեջ Սարգիսի մասին «Մուլա Նասրեդդին»-ի խմբագիրը.

«Սարգիսի առաջին նամակն Ոմար Փայիկին հանձնելով, յերեխան անմիջապէս անհետացավ: Լույս տեսնելուց հետո նույն յերեխան բերեց յերկրորդ նամակը և հանձնեց Ոմար Փայիկին: Վորովհետև այդ նամակները հետաքրքրում էին խմբագրութեանը,

քացիներին», վորը հրատարակվեց այդ թերթի 14-րդ համարում:

Այդ աշխատութեան մեջ դեմ դուրս գալով յեղբայրասպան կոտորածներին, Սարբերը կոչ է անում բոլոր քաղաքացիներին՝ միահամուռ կերպով կռվել այդ չարիքի դեմ, վորը հրահրվում է մարդատյացութեան և ազգամիջյան խռովութիւնների ցարական քաղաքականութեամբ:

Ազգամիջյան կռիւներին ներշնչողը հանդիսանում է յին ցարական կառավարութիւնը և հայ ու թուրք բուրժուազիան, վորոնք վախենում էին Ռուսաստանի ծայրամասերում բնակված ժողովուրդների մեջ յեղած աղատաբեկական գաղափարներից և հեղափոխական բռնկումներից: Ոգտվելով Բազմի հայ և թուրք բուրժուազիայի միջև աճող մրցակցութիւնից, ցարական կառավարութիւնը հենց նույն բուրժուազիայի ոգնութեամբ լարում էր մեկը մյուսին դեմ մինչ այդ խաղաղութեամբ և բարեկամութեամբ ապրած ժողովուրդներին: Ժողովուրդներին կոչ անելով՝ վերահանդէս ազգամիջյան խաղաղութիւն, նա դիմում է բանաստեղծներին՝ ցարական կառավարութեան քաղաքականութիւնն անվանելով «սատանայական» վրտուն ձգտութիւն: Նա ժողովրդի տանջանքի ու ցավերի պատճառը տեսնում է նրա կուլտուրական հետամնացութեան մեջ:

1906 թվի ապրիլին սկսում է լույս տեսնել «Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալը, վորը խիղիւսաբար դեմ էր դուրս գալիս հին ֆեոդալական-նահապետական սովորութիւններին, կրօնական ֆանատիզմին և տգիտութեանը:

Նա մերկացնում էր ցարական դեսպոտիզմը, մոլաների, սեյիդներին, դերվիշներին, բեկերին, խաներին, կալվածատերերին ու կապիտալիստներին կողմից աշխատավոր ժողովրդի չլաված շահագործումը:

«Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալը հանդիսացավ Սարբերի գործունեութեան ընդարձակ դաշտ և նրա դարձացման լավագոյն խթանը:

Իր ստեղծագործութիւններին մեջ խստորեն քրննադատելով հասարակութեան կյանքի ու կենցաղի թերութիւններն ու բացասական կողմերը, նա առանձնապես հարձակվում էր այն դասակարգերի վրա, վորոնք շահագործման ու բռնութիւնների միջոցով ստրկութեան ու խաւարի մեջ էին պահում աշխատավոր մասսաներին:

Դրա հետ միասին, Սարբերը մասնակցում էր նաև «Իրշատ» թերթին՝ այնտեղ տպագրելով իր հոդվածներն ու սուր յերգիծանքը:

«Մուլա Նասրեդդին» ժուռնալի 8-րդ համարում նրա տպագրած առաջին ստորիւրան գրավում է ընդհանուր ուշադրութիւն: Սարբերը դառնում է թուրք առաջավոր ինտելիգենցիայի սիրելին: Բոլորն էլ աշխատում են բաց անել, ճանաչել «Հոպ-հոպ» ծածկան վան տակ թաղնված դրոշին:

Ահա թե ինչ է գրում իր հիշողութիւններին մեջ Սարբերի մասին «Մուլա Նասրեդդին»-ի խմբագիրը.

«Սարբերի առաջին նամակն Ոմար Ֆայիկին հանձնելով, յերեխան անմիջապես անհետացավ: Լույս տեսնելուց հետո նույն յերեխան բերեց յերկրորդ նամակը և հանձնեց Ոմար Ֆայիկին: Վորովհետև այդ նամակները հետաքրքրում էին խմբագրութեանը,

մենք վորոշեցինք փնտռել հեղինակին: Այդ պատճառով ել, յերբ նույն տղան բերեց յերրորդ նամակը, Ռմար Ֆայիկը նրա հետեից գնալով, տեսավ, վոր նա մտաւ չամախեցի Զեյնալովի խանութը: Մաշադի Հաբիբը լավ իմանալով Ռմարին, հայտնեց նրան, վոր այդ նամակները գրում ե Սարիբը և ասաց, թե «Այդ յես եմ Սարիբին անվանել «Հոպ-Հոպ»:

Բայց Սարիբի սատիրական գործերը դուր չէին գալիս շատ չամախեցիների: Նրանք թշնամացան այն մարդու հետ, վորը համարձակվել էր քննադատել Շա մախու սովորութիւնները, մոլլաների, սեյիդների, Փա նատիկոսների, բեկերի բարձրը: Բայց նրանք չգիտեցին, թե ով ե իսկապես այդ գործերի հեղինակը: Վերջապես, գաղտնիքը բացվեց: Մոլլաները Սարիբին հայտարարեցին «քյաֆուր» (կեղտոտ, անորեն):

Ինչքան ել Սարիբը փոխում ե իր կեղծ անունը, կոչվելով «Միրատ», «Դինդերայի», «Փազիլ», «Աբու նեսր Շեյքանի», «Ալլար դյուլայար», վոչինչ չի ոգնում: Հոգեւորականութիւնը Սարիբին և նրա ծանոթներին հայտարարում ե անորեն: Սարիբի կյանքը դառնանում ե ու անտանելի յե դառնում: Մտաւոր ծնեք մերժում են նրան ճարպ տալ, վոր անհրաժեշտ եր ոճառի արտադրութեան համար: Արդարեւակէութիւնը հրաժարվում ե նրանից ապրանք գնել: Շամա Խեցիները բոյկոտ են հայտարարում Սարիբին:

Ստեղծված անեղանելի դրութիւնը Սարիբին ստիպում ե մտածել իր հետագա դոյութեան հարցի մասին:

Վճռելով մանկավարժութեամբ զբաղվել, նա 1908 թվին Սուլթան Մեջիդ Գանի Զադեյի ոգնու-

թեամբ գալիս ե Բագու և Բազմի նահանգական հոգեւոր վարչութեան կից քննութիւն ե տալիս ուսուցչական կոչման համար և վկայական ստանում Ադրիկովկասի Շիխ Իլ Իսլամից:

Վերադառնալով Շամախի, Սարիբը բաց ե անում «Մեկթերի ումուդ» («Հուլիսի դպրոց») կոչվող ուսում նարանը, վորտեղ և նա սկսում ե իր մանկավարժական գործունեութիւնը:

Այդ ժամանակ Սարիբն արդեն հայտնի պոետ եր, վորն արժանացել եր ժողովրդի թշնամիներին անհատ ատելութեանը: Բայց բանաստեղծներին ու գրա կանադեւներին այն ժամանակ չէին գնահատում և նա իր ստեղծագործութիւններին համար վոչինչ չէր ստանում: Վերջիվերջո կիներ ել ե յերեսը շրջում նրանից: Նա ախոսում ե, վոր ամուսնացավ բանաստեղծի հետ և կանգ չի առնում այն բանի առջեւ, վոր պետքի ամենուրեք և ամեն տեղ գանգատվի ամուսնուց: Այդ առթիւ Սարիբը գրել ե «Պոետի կնոջ բողոք» վտտանավորը:

Վերջապես 1910 թվին Սուլթան Մեջիդ Գանի Զադեյի ոգնեղակութեամբ գալով Բագու, Սարիբն ստանում ե Բալախանու «Նեչր-մուարիֆ» ընկերութեան դպրոցի Փարսերեն և թուրքական լեզվի ուսուցչի պաշտոնը: Այդ դպրոցում Սարիբը նյութաբար և վորոշ չափով բավարարված լինելով, այնուամենայնիւ բարոյապես ալիւի յե տանջվում: Բազմի կյանքը ճնշում ե նրան: Այստեղ նա առաջին անգամ ծանոթանում ե բանվորական շարժման հետ: Նա տեսնում ե

բանավորների շահագործումը կապիտալիստների կողմից և սկսում է մերկացնել դիչատիչ շահագործողներին: Նա առաջին անգամ մեր գրականության մեջ մտցնում է բանվորական թեմա. «Բազմի Փահլաններին», «Անբախտ Փահլայի մասին», «Դու քեզ ինսուլն ես իմանում» բանաստեղծությունների մեջ նա անողորմաբար մերկացնում է ազա՜հ կապիտալիստների դարչելի եյությունը:

Բանավորների ծանր կացությունը նկարագրող այդ գործերը Սաբիրը գրել է այն ժամանակ, յերբ նա աշխատում էր Բալախանում՝ վորպես ուսուցիչ: Այդ ժամանակներին է վերաբերվում նրա և հրապարակախոս Հաշիմ բեկ Վեդիրովի միջև ծագած հայտնի կոնֆլիկտը:

«Սեդա» թերթում Հաշիմ բեկը «Վոմն» ստորագրությամբ մի հոդված էր տպել վորպես պատասխան «Ոթելո»-ի իր թարգմանության վերաբերյալ Սաբիրի դրած քննադատության:

Այդ հոդվածին Սաբիրը պատասխանեց հետևյալ բանաստեղծությամբ.

Յես բանաստեղծ եմ—դարիս հայելին,

Ի բեն և տեսնում—ով կա—նայելին,

Այդպես մի վոմն նայեց ինձ յերեկ

Յեվ հայելուս մեջ տեսավ լոկ իրեն:

Բազմում Սաբիրն ավելի յե չփվում գրողների և ժուրնալիստների աշխարհի հետ: Ճանապարհորդելով նա ծանոթանում է արևելքի կյանքի ու կենցաղի հետ: Նկարագրելով թուրքական սուլթան Աբդուլ Համիդի և

Իրադի շահ Մուհամեդ Ալու բռնությունները, Սաբիրը իր համակրանքն է հայտնում արևելքում աճող հեղափոխական շարժումների նկատմամբ: Այդ ժամանակաշրջանում նա գրեց «Սաթտար խան» բանաստեղծությունը: Շուտով նրա մասին իմանում է ամբողջ Արևելքը: Միջին Ասիայում ժողովրդականության թարգմանվում են Փարսերեն: Ադրբեջանում յեվ Մերձավոր Արևելքում շատ բանաստեղծներ աշխատում են նմանվել նրան:

Ադրբեջանի գրականության մեջ Սաբիրը հանդիսացավ հեղափոխական սատիրայի հիմնադիրը: Սկսած 1905 թվից նա աշխատում է «Հեյաթ», «Մուլա նասրեդդին», «Ֆիուզադ», «Իրչադ», «Ջենբուր», «Դեբիստան», «Ռեհբեր», «Գյունեչ», «Ղոչ-Դավաթ», «Սեդա» և այլ պարբերական հրատարակություններում—Հոպ—Հոպ, Միրադ, Փազիլ, Գոջա բեյ, Ջինդ բեյ, Աբունեսր Շեյրանի կեղծ անունների տակ: Բայց Բազմում նրա դեմ յեղած հարձակումները չեն դադարում: Փոխվում է միայն ձևը, վորը մի քիչ ավելի «կուլտուրական» է դառնում: Սաբիրին ուղարկելով սպառնական անանուն նամակներ, թշնամիները ֆանկանում էյին կանգնեցնել խիզախ յերգիծաբանի մերկացողի գրիչը:

Նման անանուն նամակներից մեկին Սաբիրը պատասխանել է.

Վախկոտ կեղծարար... թուղթ է դր ոտում,
Անունս հաղար ձևով մրոտում.

«Բաբայն է գալիս, տարսափով փախի իր...»

Իմացիր — դրանից յես հեչ չեմ փախի:

Այդպէս կարիքի ու զրկանքի մեջ Սարիբը չառ տարիներ կռւում է թշնամիների և ռեակցիոն լազերի մութ ուժերի դեմ: Սատորեն հյուժիւելով՝ նա հիվանդանում է: Նա ստանում է յերիկամունքների ծանր հիվանդութիւն: Բայց փոխանակ բժշկելու նա շարունակում է աշխատել տպարանում: Յեռանդուն կերպով պարապում է, վորպէսզի բարձրացնի իր գիտելիքների ու կուլտուրական մակարդակը: Դրա հետ միասին, նա շարունակում է Բազմում հրատարակելով «Մօլլա Նասրեդդին», «Գյունեչ», «Սոյնցե» ժուռնալներում տպագրել իր յերգիծանքները:

Բայց հիվանդութիւնը բարդանում է: Սարիբը դնում է Թիֆլիս բժշկելու, «Մօլլա Նասրեդդին» խմբագիրը և բարեկամները նրան վորոշ ոգնութիւն են ցույց ապրիս, բայց ապարդյուն: Չհամաձայնելով ոպերացիա անելու մասին բժիշկների առաջարկութեանը, Սարիբը 1911 թիւին վերադառնում է Շամախի, վորտեղ և վերջին բժշկական ոգնութիւնը նրան հասցնում է Սիհեթը:

Խիստ կարիքը տանջում է հիվանդ Սարիբին: «Մօլլա Նասրեդդին» № 15-ում դիմում է բոլոր ընթերցողներին՝ ոգնել հիվանդ պոետին: Անդրկովկասի և Թուրքեստանի դանադան անկյուններէից ստացվում են հանդանակած գումարներ: Բայց Բազմի միլիոներները վոչ մի կոպեկով չցանկացան ոգնել մեծ պոետին:

Սարիբը մեռավ 1911 թիւի հուլիսի 25-ին յերկամունքների հիվանդութիւնից, Շամախի քաղաքում:

Սիհեթը հասկանալով պոետի ամբողջ նշանակութիւնն ու մեծութիւնը նրա մահվան առթիւ դեռց հետեյալ մատանաւորը.—

Դու մի վշտանա, ցավիւղ դիմացիբ,
Ձի անցնի յերկար, դու լավ իմացիբ,
Արձան կիանդնեն անունդբը քեզ
Յեւ կամահանա անունը քո վես:

Սիհեթը չսխալեց: Հոկտեմբերյան միջին հեղափոխութիւնը լենին-ստալինյան կուսակցութեան դեկտարութեամբ արժանի կերպով գնահատեց Սարիբին:

Նոր իղձերը, ձգտումներն ու հույսերը կենսագործվեցին Ադրբեջանի աշխատավորութեան կողմից, վորին ամբողջ հոգաւ սիրում էր Սարիբը, վորի համար նա ապրեց, աշխատեց, մտախեց և տանջվեց: 1922 թիւին խորհրդային իշխանութիւնը Բազմում կանդնեցոց Սարիբի արձանը: Մի շարք դպրոցներ, յորջաններ, փողոցներ, դրադարաններ կոչված են նրա անունով: Բանաստեղծի գործերը հրատարակված են մատառակաւ սոխրաժով, նրանք թարգմանվում են ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների լեզուներով: Ադրբեջանի աշխատավորները մեծ հետաքրքրութեամբ և սիրով կարդում են նրա յերգիծանքներն ու բանաստեղծութիւնները:

Սարիբը մեր բանաստեղծն է: Նա պատկանում է Ադրբեջանի աշխատավորութեանը:

Սարիբի մահվան 25-ամյակի առնչութեամբ, կուսակցութեան և կուսակցութեան առաջարկութեամբ, Ադրբեջանի Ժողկոմխորհին կից կազմակերպված է պոետի մեծարումն անցկացնող հանձնաժողով:

Այդ հանձնաժողովի վորոշմամբ Բաղվում
կանգնեցվում և պոետի բրոնզե արձանը, խի
մի այլ արձան դրվելու յե Շամախում — պո-
ետի հայրենի քաղաքում: Պատրաստվում և «Հոս-
հոս Նամեյի» ակադեմիական հրատարակությունը:
Նույնում բացված դրամատիկական թատրոնը կոչված
և պոետի անունով: Բացի դրանից, մի շարք միջոցա-
ռումներ են կատարվում պոետի հիշատակը հավեր-
ժացնելու համար:

Սարիբի ձգտումներն ու հույսերը, իդեալները
կարող եյին կենսագործվել միայն պրոլետարական
դիկտատուրայի դարաշրջանում, մեծ ստալինյան դա-
րաշրջանում, չնորհիվ լենին-ստալինյան ազգային
քաղաքականության հաղթանակի:

Սարիբը գիտակցել և իր արժանիքը և հավատա-
ցել իր անմահությանը:

Այնպես ամուր և ինձ շրջապատել չար
թշնամանքի հեղեղը վայրի,
Վոր յես նման եմ խենթ ուղիղանում խոյացած
ժարի:

Ինչո՞ւ վշտանալ, թող ժամանակը թաղի ինձ
անհետ,

Յես կհեռանամ, բայց մտքերն իմ վառ կմնան
հավետ:

Յեվ իսկապես Սարիբին անհնար և մոռանալ:

Այսօր մեր յերկրում, սոցիալիզմի լիակատար
հաղթանակի եպոխայում, մենք ալիլի յենք հիշում
Սարիբին և ալիլի ջերմորեն սիրում նրան:

Ս Ա Բ Ի Ր Ի ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ

ԲԵՅՆԵԼՄԻԼԵԼ*)

ՀԱՅ ՅԵՎ, ԹՈՒՐԳ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԻՍ

Յերբ մեր դարը պահանջում է յետբայրություն սրբ-
բազան,
Յերբ բոլորս ցանկանում ենք մի խնդալ կյանք ան-
բաժան,
Յերբ մեր հողում բնավ չկա վոչ մի պատճառ
զժառության,
Զաւակները մեր ախ յերկրի լի յեն քենով մի դա-
ժան, —
Հայի, թուրքի սրտերի մեջ սերմ են ցանել Հարու-
թյան,
Մի՞թե չկան հերոս մարդիկ՝ դաշինք կապեն միու-
թյան:

Ո՛ր դիտուններ, հանդէս յեկեք, ախոր — ո՛րն է վեհ
կոչի,
Լինենք յեղբայր մենք մտերիմ, թշնամա՛նքը թող
կորչի:

Յերկու դրմից, յերկու ընկեր, յերարու միշտ բախ-
տակից,
Զաւակները հենց նո՛ւյն հողի՝ ապրել են հաշտ,
սրտակից,

*) Բէյնեքմիլէ — ինտերնացիոնալ:

Դարեր անկերջ յեղել իրար մտերիմ ու իրարեկից,
Այսոք հանկարծ արյո՛ւն կաթեց խաղաղ յերկնից ու
կյանքից,

Տգիտության ու ջեյթանի մա՛տն և այստեղ խառնա-
կիչ,

Գյուղ ու քաղաք յեղան ավեր, տե՛ր իմ, վերկեր չա-
րիքից:

Ո՛ր գիտուններ, հանդե՛ս յեկեք, այսոք—որն և վեհ
կոչի,

Լինենք յեղբա՛յր մենք մտերիմ, թշնամանքը թող
կորչի:

Ո՞վ տերմանեց այսքան չարիք և ո՞վ նյութեց այս-
քան դավ,

Չեմ հասկանում, թե ի՞նչ հողմ էր, վոր մեր շուրջը
բարձրացավ,

Չի՛ կարելի հավատա՛լ, թե մարդու ձեռքով սա ան-
ցավ,

Հայ ու թուրքի դործ չե՛ յերբեք, նրանք պատճառ
չեն բնավ

Յեկ նախճիրը, վոր վա հիմա, տգիտությամբ այդ
յեղավ,

Թշնամությունն այս բերում և ժողովուրդին դարդ
ու ցավ:

Ո՛ր գիտուններ, հանդե՛ս յեկեք, այսոք—որն և վեհ
կոչի,

Լինենք յեղբա՛յր մենք մտերիմ, թշնամանքը թող
վորչի:

Չմարտությունն պիտ քարոզել ժողովրդին կեղեքած,
Բացել աչքերն ու դո՛ւրս բերել նրան կյանքից այս
ճնշված,

Արևի պես միշտ շողշողալ, ցրել խավարն
անթափանց,

Յեկ հուշերից հարկատ վանել չարությունը ահազնած:
Բեյնեմիրելն, ո՛վ դու Սարիք, յեղբայրության ջահ
արած,

Աշխատիր միշտ հեռո՛ւ կենալ այս աշխարհից խա-
վարած:

Թարգ. ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԱՂԱՍՅԱՆ

ՔԵԶԻՆ ՍԱՆ ԵՍ ԻՄԱՆՈՒՄ

Փահլա, դու ել աշխարհումս քեզ ինտան ես
իմանում,
Անդող գյաղա, մարդ լինելը հանաք բան ես
իմանում :

Մարդը, ախր, փառք ու պատիվ, ապրելու հալ
կունենա,
Մարդը առատ հարստություն, դուլլաթ ու մալ
կունենա,
Ղեկրաթն ի՞նչ ա՝ մարդը տներ, ու սիրուն զալ
կունենա :

Եդ մութ ու նամ քո խրճիթը աղարանք ես իմանում,
Աղա, ախմախ, մարդ լինելը դու հանաք ես
իմանում :

Ի՞նչ ունես դու մեջլիսումը—քո խոսքը դիվ աղար ա,
Մեծերի մոտ դու վոտի կաց, ձեն մի հանի, տաղ
աղա,
Աղբատ մարդ ես՝ գնա բանիդ, խելքդ գլխիդ սաղ
աղա,

Ահադ զուլին հարուստի հետ մի բանակ ես
իմանում,
Աղա, ախմախ, մարդ լինելը դու հանաք ես
իմանում :

Ո՞վ ա տվել քեզ իրավունք հարուստի հետ հախասար,
Այ անամոթ, չես իմանում, վոր կա մեր մեջ ձոր ու
սար,
Փող վոր չունես՝ ով կասի թե դու ել մարդ ես, մի
ինտան.

Անկարելին ելի ծաղըր ու ծանակ ես իմանում,
Աղա, ախմախ, մարդ լինելը դու հանաք ես
իմանում,

Գնա խիիր դու քո մուրճը ու քո դովան իմացի,
Ձեռք քաշիր եդ քո մտքերից, թեկուզ սով ա՝
դիմացիր,
Փահլան ի՞նչ ա հարուստի մոտ — մի տես ով ա
դիմացիդ.

Մի աբասի որավարձդ քյուր թուման ես իմանում,
Աղա, ախմախ, մարդ լինելը հանաք բան ես
իմանում :

Հարուստ մարդը միշտ Փահլայի վախտի տերն ա,
իմացի,
Փողավորը ես աշխարհի բախտի տերն ա, իմացի,
Մեծավոր ա, իշխանության թախտի տերն ա,
իմացի :

Բախտի անխիղճ թարս և պտտվում հիմի,
Փահլան ել իրեն մեծ մարդ և հաշվում հիմի:

Դու չխաբվես, աղքատ մարդուն խելք ու շնորք չի
լինի,
Վորովհետև ուրիշավոր հազուստ քեզ պես նա չունի,
Կայք չունի ու դովլաթ չունի, աբա չունի զառ
գուշնի,
Ունի—չունի մի հին չուխա, մի հատիկ կարպետ ունի:

Բախտի անխիղճ թարս և պտտվում հիմի,
Փահլան ել իրեն մեծ մարդ և հաշվում հիմի:

Թե ուզում ես լինել անդարդ, լինել հանդիստ
աշխարհում,

Չընկնել իզուր գիրկը վշտի ու տանջանքի՝
աշխարհում,

Դու մի նայիր Փահլի դեմքին ու ունդին՝
աշխարհում,

Դու քո մասին միշտ մտածիր ու քո կյանքի՝
աշխարհում:

Բախտի անխիղճ թարս և պտտվում հիմի,
Փահլան ել իրեն մեծ մարդ և հաշվում հիմի:

Տես քո ազգի ցավերը, բայց դու ինքդ դեղ մի
վնասիր,

Վորբի ու տկարի համար ապաստան, տեղ մի
վնասիր,

Ամենեվին դու չլինես բարեգործության տուն, չենք,
Ազգիդ խեղճին դու չհիշես, չանես նրա սիրտը չեն:

Բախտի անխիղճ թարս և պտտվում հիմի,
Փահլան ել իրեն մեծ մարդ և հաշվում հիմի:

Թարգմ. ԳՐԱԾԻ

Ա Ք Ի Ն Չ Ի

Ել մի գցի ձեռդ յերկինք, աղա, աքինչի,
Աղվեսի տեղ քեզ մի դնի, գյաղա, աքինչի:

Ամեն ոք մի պատրվավոյ ի՞նչ ես մաշում իմ դուռը,
Վիզդ ծռած աղտոտում ես ձմեռ—աշուն իմ դուռը,
Ի՞նչ ես գալիս գլխիդ տալով, լալով քաշում իմ
դուռը:

Շաշ մի լինի, պատիվ պահիր, աղաբ, աքինչի,
Ձենդ կտրի, մի վնաստա, աղա, աքինչի:

Թե քեզ համար սեվոյ անցալ ամբողջ տարին—
իմ ինչ գործ,
Յերաշտ յեղալ ու չբուսալ վոչ մի գարի—
իմ ինչ գործ,
Կոխվն արալ քո բրնձի արտերն արին—իմ ինչ գործ:

Ինձ ինչ թե քո գործը յեղալ բաղա, աքինչի:
Իզուր տեղից մի վնաստա, աղա, աքինչի:

Ունեցածդ կարկուտը սեվ սրբեց տարալ—ինչ անեմ,
Թե մորեխը քո բոստանը ավեր արալ—ինչ անեմ,
Պարտքատերը թե քո մանկան վերմակն առալ —
ինչ անեմ:

Ծախիւր վերջին փալատը եւ, աղաւ, աքինչի,
Ձենդ կտրիր, գլխիս մի դառ դաղաւ, աքինչի:

Ինձ ինչ թե դու չարչարում ես, շատ աշխատում,
քիչ ուտում,
Ջահանդամը թե մեռնում ես դու անոթի ու անտուն,
Քո աչքերի լուսից թեկուզ ցորեն հանիւր բեր ինձ
տուր:

Ձալթուկ եւ բեր, ցորեն, դարի, հայդաւ, աքինչի,
Թե չե կաշիդ յես կմաշկեմ, աղաւ, աքինչի:

Քանի կուզե՛ս ասա չունեմ, կյանքիդ դնով կստանամ,
Լացակումարձ աչքերը քո յես հանելով կստանամ,
Վոսկորներդ ու մարմինդ ջուր անելով կստանամ:

Քո ճարը տես, թե չե բանդ վատ ա, աքինչի,
Իդուր տեղից մի վնգատա, աղաւ, աքինչի:

Գեղջուկ մարդ ես, ցորենն ինձ տուր, դու կոչտ քարն
եւ կլափես,
Սոված մնաս ձմեռն ամբողջ, ձյունի սարն եւ կլափես,
Քարից կակուղ թե բան չեղամ՝ զահրումարն եւ
կլափես:

Քո բանը չեն միս ու փխով, աղաւ աքինչի,
Անասունից ինչո՞վ ես լամ, գյաղաւ, աքինչի:

Իսկ իմ դիրքը, իմ սլատիվը հնուց անմահ որենք ա,
Բեզդաղա յեմ, հանգիստ կյանքը միշտ ինձ համար
որենք ա,

Առանց գինու յես չեմ ճաշի, դա հո թամամ որենք ա:

Բեզդաղայի հալն եսպես ա, աղաւ, աքինչի,
Լամ իմացի, կարգը ես ա, հայդաւ, աքինչի:

Թարգմ. ՍԱՄՎԵԼ

ՀԱՄԲԵՐԻՐ

Թշվառութեան գիրկը ընկար, հաշտվիր, ով
անողնակա՛ն, համբերի՛ր,
Գողցած ընտանիքիդ առաջ յերեսդ սեանա անդամ,
համբերի՛ր:

Աղքատութեան գերին դարձար, վողորմելի՛,
խոնարհական դու յեղի՛ր,
Մի՛ աշխատիր, վորեւ գործի մի՛ դնա, անգործ,
անբան դու յեղի՛ր,
Դժբախտութեան չարա չկա, լա՛ց, աչքդ թա՛ց,
արցունքաքամ դու յեղի՛ր,
Միչտ հե՛ղ յեղի՛ր, միչտ գո՛հ յեղի՛ր, ասել ե թե միչտ
մոռումբա՛ն դու յեղի՛ր:

Քո բաժին բերք—հացը կգա, դու ալարա ման յեկ,
անբա՛ն, համբերի՛ր,

Թշվառութեան գիրկը ընկար, հաշտվիր, ով
անողնակա՛ն, համբերի՛ր:

Կացութեանդ ծանր լինի—հաշտվիր դու ցավերիդ
հետ, ով անկա՛ր,

Անհոգ յեղի՛ր, անոգ յեղի՛ր, յեղի՛ր անհույս ու
ծուլութեան սիրահար,

Ճակատագիր համարիր ա՛յդ, ապրիր այդպես միչտ
խայտառակ ու տկար,

Ոգում թռչող մարդուն յերբեք մի նայիր դու
կարոտով վառ ու անմար:

Թո՛ղ, մի՛ ջանա, փող մի՛ դատիր, մի՛ կպչի՛ր
գործիդ սեփական, համբերի՛ր,
Թշվառութեան գիրկը ընկար, հաշտվիր ով
անողնակա՛ն, համբերի՛ր:

Թե զուլում դա բռնակալից, բեգից, խանից,—
վերուստ տրված համարիր:

Թե վոր սերդ դա հարկ ուղի, դա յերկնքից
քեզ սահմանված համարիր,
Թե յեկ ինքդ ես քո խեղճութեան պատճառը միչտ՝
ճակտիդ գրված համարիր,
Զախորդութեանդ ընկերի ու բարեկամի պատճառած
համարիր:

Ընկի՛ր վոտի տակ ու ջարդվի՛ր, ու մի՛ փնտռիր
դրան դարձան, համբերի՛ր,

Թշվառութեան գիրկը ընկար, հաշտվիր,
ով անողնակա՛ն, համբերի՛ր:

Թե եդ բանից շատ ձանձրանաս, նստիր տխուր,
նստիր ու անհագ դու լա՛,
Ուրիշ միջոց մի՛ վոլորնիր, այդպես ահա, տանջվիր
չարունակ, դու լա՛,

Սաղ աշխարհքից ձեռք քաշի դու, համ աշկար լա՛,
համ ել միայնակ դու լա՛,
Թող կուրանա աչքդ, միտքդ, մի՛ մտածիր, մի՛ տես,
աչքդ փակ դու լա՛,

Թքի՛ր քո նամուտի վրա, մի՛ քաշվիր դու,
կրկին անգամ համբերիր,

Թշվառութեան գիրկը ընկար, հաշտվիր,
ով անողնակա՛ն, համբերի՛ր:

Սաեայն յեթե վորեն գործ ուղես անել,
մուսուլմանի պես դատիր,
Հողատիրոջ ճնշումը տար համբերությամբ,
դու հայկանի պես դատիր,
Վարի՛ր, ցանի՛ր, հնձի՛ր բերքդ՝ բեկը տանի,
խեղճ ինսանի պես դատիր,
Մի՛ արթնանա, մի՛ հասկանա իրավունքդ,
խեղ անդամի պես դատիր:

Մի՛ դարդոտովիր, մի՛ նեղանա, ցավերդ տար
լուռ ու անկամ, համբերիր,
Թշվառության գիրկը ընկար, հաշտըվիր,
ով անողնական, համբերիր:

Յեթե շատ, քիչ դերարթ ունես, դու անհավատ
մարդկանց յերբեք մի՛ նայիր,
Մի՛ հեշտ գործով պաղվելով, մի՛ ուրանա քո հավատը
յերկնային,
Մանուկներին համար հաց դուրս գա ասելով,
դու տիրոջ տունը մի՛ քայքայիր,
Մեղքը վիպս, գնա Փահլայիթյուն արա, իզուր տեղը
մի՛ վայիր,

Գործատերը թե փող չտա, կրակում վառվիր
հուր-հավիտյան, համբերիր,
Թշվառության գիրկը ընկար, հաշտըվիր,
ով անողնական, համբերիր:

Կամ ջանումդ յեթե ուժ կա, զորություն կա յեթե
քո մեջ, քո սրտում,
Ձեռքդ զորեղ, յերեսդ վարդ, հողիդ դարդից զուրկ է
բնավ ու խնդուն,—
Միանգամից վերջ տուր բոլոր քո ցավերին, քո
դարդերին անհատնում,
Դառ անագանկ, եղ ել մի՛ մեծ արհեստ ե հեշտ,
տարբեր նավեստից իմաստուն,—

Ճրգմի՛ր ու նա՛, մորթի՛ր ու նա՛, զարկի՛ր ու նա՛,
լծվիր արի՛ն, պարծեցի՛ր,
Հենց վոր մի՛ որ հասնես պատվի աստիճանին,
իշխաններին, պարծեցի՛ր,

Հարի՛ր դու վոճրադործներին, պարծեցի՛ր,
Խառնի՛ր ամեն չար գործերի, պարծեցի՛ր,
Մի՛ տնենա ել վոչ ամոթ, վոչ նամուս,
Աբուռդ տուր շուն ու գելի, պարծեցի՛ր:

Թարգմ. ԳՐԱՇԻ

ԻՆՉԻԴ ԵՅԻՆ ՊԵՏՔ, ԱՍՏՎԱԾ...

Մեր աշխարհի ես քարասիրտ մարդուկները ինչիդ
եյին պետք, աստված,
Ասա տեսնեմ, մեզ մոտ ես ասու արյունները ինչիդ
եյին պետք, աստված:

Անամոթությունը արդեն ամլելացավ, ժողովուրդը
դաբձավ հլու, հնազանդ,
Ամեն զուլումի դիմացող հոգիները ինչիդ եյին պետք,
աստված:

Այն ժամանակ, յերբ ել ազնվություն չկա ու
բարություն կամեցող,
Յես չգիտեմ այդպիսի ժամանակները ինչիդ եյին
պետք, աստված:

Թե խեղճերի արտասուքը մի որ ել ծով եր դառնալու
անհատակ,
Ել ծովերը, ել են ովկիանոսները ինչիդ եյին պետք,
աստված:

Թե վոր կեղեքիչ վորսկանը՝ խիղճ, գթություն չեւր
ունենա բնավին,
Ել են սարի այծյամները, յեղնիկները ինչիդ եյին
պետք, աստված:

Բաղի, ցանքսի յեկամուտը Թե վոր պիտի միշտ
բեկերը տեսնեյին,
Սերմը ցանող անխոնջ յերկրագործները ինչիդ եյին
պետք, աստված:

Աշխատանքը ոսնչպարինն և, ուժը յեզան, խակ հողը
քո տվածն ե,
Ել բեկզաղաները, բեկ ու խաները ինչիդ եյին պետք,
աստված:

Թե վոր ամբողջ աշխարհումը ազդեցությունն ու
խախտը պիտի իշխեր,
Ել լուսավոր ու կրթված գիտնականները ինչիդ եյին
պետք, աստված:

Սյուրթուկավոր մուսուլմանին քյաֆուր անխաբ
անխաբկող, հաջոյող,
Դոչլիկավոր,*) հնամուլ մուսուլմանները ինչիդ եյին
պետք, աստված:

Կամ ել յեթե նրանք պիտի ունենային խոսք ու անուն
ազդեցիկ,

Ել այս չորս-հինգ իմաստուն ուսումնականները
ինչիդ եյին պետք, աստված:

*) Դոչլիկ—թուրքական հին ձևի հազուադէպ:

Թե դեյրաթով գործի անցած պիտի այսքան
դանոսբազներ*) լինեյին,
եւ թամբալ, խենթ քաջերը, սաստանաները ինչիդ
եյին պետք, աստված:

Թե վոր ամեն մի տղամարդ, աղջկա պէս պիտի սիրելի
տղայի,
եւ տներում փակված կանայք, տիկիները ինչիդ
եյին պետք, աստված:

Թե մեր ըտրք վաճառականները պիտի Սոնյաներին
գտնեյին,
Բա եւ անբախտ ու թշվառ Թուրքազբաններ**)
ինչիդ եյին պետք, աստված:

Մեղա քեզ, տե՛ր, մեղա քեզ, տե՛ր, մեղա քեզ,
տե՛ր, մեղա աստված:
Նայելով ըստ արարքներին զարմանում եմ՝ բերանս
բաց:

Թարգմ. ԳՐԱՇԻ

*) Դանոսբազ—լրտես:

**) Թուրքազբան—թուրք պեղծուկ կնոջ անուն:

* * *

- Գուցե քնած ես, ազիզ բարեկամ:
— Ո, վո՛չ. համեցե՛ք... հուզված ես դու խիստ...
— Տասներկու մանեթ փողի կարիք կա...
— Ձե՛, խոր քնած եմ... թողեք ինձ հանգիստ:

Թարգմ. Թ. ՀՈՒՐՅԱՆ

Դ Ի Լ Ա Ն Ջ Ի

Դե, ռադ ելի, հերիք վրոնսա շեմքում նստած, դի-
լանչի,
Ել մի կանչիր բարձրուչի սրեա, մի վնդստա, դիլանչի:

Թեե դիւի ել քեւեխ ա ես պատվասեղանն—ո՞ւմ ինչ
դործ,
Թեյեմ լիքն ա տեսակ—տեսակ ուտելեղանն—ո՞ւմ ինչ
դործ.
Ու մեջլիսն ես թեե աղքատ մարդու տեղ ա—ո՞ւմ
ինչ դործ.

Սակայն կա և աղաթ մի հին, աղա, խաւսա
դիլանչի,
Դե, ռադ ելի, շեմքում նստած մի վնդստա, դիլանչի:

Մենք հարուստ ենք, մեր աղքատսը աշխարհումս
անդին ա,
Մեր զոնաղն ել մեզ սրեա ուրախ, դովլաթատեր
զանդին ա,
Հաստավիղ ա, աղնվական, փորը մեծ ա, հանդին ա,
Բեկ ու խան ա, մոլլա յա, տես, զառ խալաթն ել
հազին ա,
Մեր կերածն ել թանկադին ա՝ համով դառն ու
մաքին ա.

Ել մի անկի խոհանոցին աչքդ, աղա, դիլանչի,
Դե, ռադ ելի, շեմքում նստած մի վնդստա, դիլանչի:

Մեզ ինչ թե քո ձեռքը եսոր գեռ չի ընկել մի բուռ
հաց,
Կամ թե սովից ընտանիքդ միշտ անուժ ա ախ ու
լաց,
Մի տես, թե ինչ զգվելի ա քիթ—մոռլթդ մրոտած.

Թու քո ջանին, քո յերեսին եղ լպստած, դիլանչի,
Դե, ռադ ելի, շեմքում նստած մի վնդստա, դիլանչի:

Հարուստն, ախր, ինչի՞ պիտի, թողած մոլլա ու
խանի,
Կշտացնի աղքատների ենքան սոված ընտանիք:
Ինքը՝ տերը թող անամոթ եղ քո գլխին ճար անի.

Բաց թող յախես, քո ճակատը ես ի՞նչ հաստ ա,
դիլանչի,
Դե ռադ ելի, շեմքում նստած մի վնդստա, դիլանչի:

Մի անգամից հասկացիր, վոր աղքատ ես դու բնածին
Յեւ մի անկիր քո աչքը ծաղ հարուստների
յեւածին,
Թե վոր չունես ուտելու բան — մեռիր՝ վերջ դիր քո
լացին.

Մեզ մի տանջիր, ու մի յեղիր եղպես վստահ,
դիլանչի,
Դե, ռադ ելի, շեմքում նստած մի վնդստա, դիլանչի:

Հանրուստի մոտ պատկան մարդ աղքատը հար
չի լինի,
Աղքատն իրա որում իսկի խանի պես սար չի լինի,
Կուշտը ցերթեք սովածին մոտ ու հավասար չի լինի,

Թե չես տեսար՝ ընկալ նրա փառքը հսկա, գիլանչի,
Դե հաղ ելի, չեմքում նստած մի վնգստա, գիլանչի:

Թարգ. ՍԱՄՎԵԼ

Ա. Խ...

Հե՛յ գիտի, ա՛խ... քե՛ֆ քաշելու այամ եր,
Են ժամանակ, յերբ մեր հոտը դեռ խամ եր:

Ժողովուրդն իր իրավունքը չգիտեր,
Ազատ մտքից հեռու յեր ու ազատ եր,
Աչք չեր սրբում, թեև արցունքը գետ եր,
Թերթ չեր կարդում, գերի յեր նա ու հեռ եր,
Լսածն ել ի՞նչ, սուտլիկ-սնոտի բան եր,
Հե՛յ գիտի, ա՛խ... քե՛ֆ քաշելու այամ եր:

Վոչ վոք յերկրում մեղ չեր թքում, պարսավում,
Ինչ անեյինք, մաքուր եյինք յերեվում,
Խալխի աչքին սրբեր եյինք մենք թվում,
Ինչ գեղեցիկ հուրմայթ-պատիվ կար մեզնում,
Մեղ հարգողը, ինքը ամբողջ խլամն եր,
Հե՛յ գիտի, ա՛խ... քե՛ֆ քաշելու այամ եր:

Յերբ ազնւ ընկներ վշտի մեջը, մենք գոհ, բավական
եյինք,
Իշխանության, իշխաններին յեղբայր - ոգնական
եյինք,
Ուրխի աչքում գիրբա եյինք, սուրբ աղոթարան
եյինք,
Վորտեղ փլալ լիներ, ետեղ սուսի զլխին խան
եյինք,

Գիշեր, ցերեկ մեզ համար տոն, բայրամ էր,
Հեյ գիտի, ախ... քեֆ քաշելու այսամ էր:

Ընչքան եւ վոր մեր գործերը կեղծ էին,
Թվում էին, թե մաքուր, անեղծ էին,
Կարծում էին մեր խոսքերն անկեղծ էին,
Դիմի համար որենք, սրբաստեղծ էին:
Ուրիշ գործն էր—սլափել, մեղ գովարանել,
Հեյ գիտի, ախ... քեֆ քաշելու այսամ էր:

Մեր կեղծիքը ծածկում էր արան—չորը,
Ինչ գալիս էր, կոխում էինք մեր փորը,
Ով գիտեր, թե մի մեծ խարդախ է մոլլան,
Հիվանդ մարդուն դեղ էր հողը մեր դռան:
Մեր ապաստարանն ուխտավայր, աղոթարան էր,
Հեյ գիտի, ախ... քեֆ քաշելու այսամ էր:

Ուրիշ մեղ էր վստահում լուռ, հնազանդ,
Մեղ էր կանչում՝ «ծերունիներ սրբազան»,
Ձեր տարբերում մութը լույսից հարազատ,
Մեր գրպանն էր լցնում դատածն իր դատ—դատ:
Ով փող չտար՝ իրեն խայտառակ կաներ,
Հեյ գիտի, ախ... քեֆ քաշելու այսամ էր:

Հիմի ասես բոլոր մարդիկ քաջքեր են,
Քաջքը ի՞նչ է, սատանայի ճտեր են,
Մեզ բոլորիս ձի յեն շինել, նստել են,
Անցած այսամ, ո՞ւր է, հիմի լինել են
Աշխարհը չեն, յերբ մեր հոտը դեռ խամ էր,
Հեյ գիտի, ախ... քեֆ քաշելու այսամ էր:

Թարգմ. ԳՐԱՇԻ

Ե Յ Ա Մ Ի

Յես չեմ խաբլի քո քարոզով — նահախ ե նա, էյ
ամի,
Թող ինձ պատժի քո հավատը, թե հախ ե նա, էյ
ամի,
Միշտ յերդվելով քո խմանով՝ թալանում ես դու
մարդկանց,
Ավագակի ղենք ե ղինդ, մի վախենա, էյ ամի:

Ձուր մի ներկիր քո մորուքը, մի դիր խինա քո
մաղին,
Քո հողու չափ սեվ չի դառնա, չի փոխվի նա, էյ
ամի,

Թե վոր ոգուտ չունենայիր քո եղ որուջ—նամազից,
Ձեյիր տանի են թուքը, վոր քո գլխին ա, էյ ամի:
Ի՞նչ ես դու միշտ աչքս խոթում եղ նամազը քո

ղաղիր,
Դու քո տված ոգուտն ասա՝ ասեմ հախն ա, էյ ամի:

Թարգմ. ՍԱՄՎԵԼ

ՄՈԼԼԱՅԻ ԴԱՐԴԸ

Ախ քաշելս՝ քեֆի-դելյանի համար ե,
Արյուն լալս՝ դահֆե-ֆինջանի համար ե,

Գարող տալս՝ լոկ պարգեւի, լոկ քելեխի,
Իմ քիսայի, իմ լիք գրպանի համար ե:

Նարտակս՝ կալին ցորեն հալաքելն ե,
Հիանալս՝ իմ մալ, մառանի համար ե:

Ամեն մի որ քո վոտքերիդ տակ փռվելս,
Լիքը սուփրիդ, լիքը դադանի համար ե:

Յես հիվանդ եմ քյուֆթա, բողբաշի դարդիցը,
Խորովելս՝ դոլմա, պատմջանի համար ե:

Գովքս՝ դրախտի անմահական աղբյուրների,
Անուշ ջրի, չարբաթ, ուհանի համար ե:

Տեսա դուք փլավ եք յեփուս, հասկացա վոր
Թաղարիքն այդ քելեխ, նշանի համար ե:

Յերանի թե տեսնեյի քեզ, քաղցր ժառանգ,
Ուշքս, միտքս քո դանձ, քալվանի համար ե:

Հարուստներին հոգի տուր, սի՛րտ, խեղճերին՝ քար,
Բաղցր խոսքս՝ սուլթան ու խանի համար ե,

Բարեկությունդ մեզ վրա չի ազդի «Հոսպ-հո'պ»,
Կրակը լոկ ալովոդ քո ջանի համար ե:

Միշտ ալովի՛ր, ձեն մի հանի, դու քո աստվածը,
Հասկացի՛ր, ձեն մի հանի, դու քո աստվածը,

Արդար խոսած, արդար դատած ել լինես,
Ուրացի՛ր, ձեն մի՛ հանի, դու քո աստվածը:

Թարգմ. ԳՐԱՇԻ

ՄՏԱՍԱՆ ՉՈՒԱՆԸ

Մի չոբան սարից ձեն տվեց. «Հարա՛յ,
Հա՛յ, հասե՛ք, գելը վոչխարը տարա՛վ...»

Յեւան գյուղացիք ջահել ու պառավ,
Վազեցին—փայտ ու մահակներ առած:

Յեւ մարդիկ վռազ վազեցին սարը,
Վոր փրկեն գելից գառն ու վոչխարը:

Վազեցին խմբով ու սարը հասան,
Ու սարը հասան... հասան ի՞նչ տեսան:

Չոբանը կանդնած խնդում է քահ-քահ,
Վոր մարդիկ եսքան անխե՛ղք են, ախմա՛խ:

Վոր եսքան մարդկանց նա կարաց խաբել,
Յեւ եսքան մարդկանց կարճ խելքը չափել:

«Բեֆս յեկել եր, զարաֆաթ արի,
Վոնց բարի յեկաք, գնացե՛ք բարի»,—

Ասաց չոբանը, վոչխարը առավ,
Խնդալով քահ-քահ յետ սարը տարա՛վ:

Եսպես անց կացան որեւ մի քանի,
Բայց չմոռացան մարդիկ չոբանի

Չար զարաֆաթը... յերբ մի որ նորից,
Ելի չոբանը ձեն տվեց սարից՝

«Ե՛յ, հարա՛յ, հասե՛ք, վոչխարը կերան,
Գեւեը... յեկա՛ն, ձե՛ղ մատաղ, տարա՛ն...»

Գեղացիք, հասե՛ք... ողնությո՛ւն...» սակայն
Վո՛չ մի գյուղացի տնից դուրս չեկա՛վ:

«Սո՛ւտ ե—ասացին—ո՞վ չի ճանաչում...
Սո՛ւտ ե, չոբանը սուտ տեղն է կանչում»:

Իսկ սարում՝ ճիշտ վոր, գելեր մի քանի
Վրա տվեցին հոտին չոբանի,—

Վորին խեղդեցին և կերան վորին,
Գետին փռեցին անշունչ բոլորին:

Ենպես վոր հոտից մե՛կն էլ չմնաց
Ու գյուղին հասավ եսքան մեծ վնաս:

* * *

Յեւ ճիշտ և առավ. «Չե՛ն ևլ հափատում,
Թե տո՛ւնն ևլ վառվի սուտ ասող մարդու...»:

Թարգմ. Թ. ՀՈՒՐՅԱՆ

ԳԱՐՆԱՆ, ՈՐԵՐ

Յեկեք զարնան վա՛ռ որեր,
Տարվա սիրուն, զա՛ռ որեր:

Հարվի ձյունը սարերի,
Բացվի գույնը բաղերի:

Գետը առուն սե՛լ լինի,
Ու հատլը թե՛լ-թե՛լ լինի:

Բացվեն կանաչ ու ծաղիկ,
Ծառ դու տերև ծիծաղեն:

Թարգմ. Թ. ՀՈՒՐԾԱՆ

ԻՍՔԵՆԴԵՐՆ ՈՒ ԱՂՔԱՏԸ

Ջերմ արևի տակ մով տիեզերքի՝
Աղքատն եր նստել ճամբի յեզերքին,

Նստել եր մենակ ու ճանճերն են չար
Տանջում եյին խեղճ մարդուն չարաչար:

Մեկ ել՝ են ճամբով Իսքենդերն անցավ,
Նայեց աղքատին, խղճաց ու ասավ. —

— Այ աղքատ, պատմիր, քեզ ի՞նչն ե հուզում
Յեվ ի՞նչ ե հիմա քո սիրտը ուզում.

Յես դարման կանեմ քո ցավին անճար,
Դո սեվ դարդերին կանեմ դեպ ու ճար:

— Փաղիչահ, — ասաց աղքատը հանգիստ, —
Ճանճերի դեմ ե իմ դանդառը խիստ,

Հրամայիր և թող ճանճերն ես անահ
Չքվեն ու կորչեն, հողիս դնջանահ:

— Այ մարդ, ենպես բան ուզիր ինձանից,
Վոր կախված լինի իմ հրամանից.

Յես ճանճերի դեմ անդոր եմ սաստիկ,
Իսկ իմ դորությամբ նրանց չես սաստիկ:

— Փաղելահ, թե վոր խեղճ ես ու անճար,
Ել ինչո՞ւ առիր, թե կանեմ քեզ ճար:

Դու վոր քեզ անհաղթ, քաջ ես համարում,
Ասա, ճանճից թույլ լին՞չ կա աշխարհում:

Թե վոր անգոր ես ճանճերից անդամ,
Ել ինչո՞ւ քեզ մոտ ողնության յես դամ:

— Այ վորդի, գնա, դու ասծուն դիմի,
Նրանի՛ց խնդրիր ողնություն հիմի,

Նա՛ կանի դարդին քո դարման ու դեղ,
Ասծուն են դիմում թե թույլ, թե ուժեղ:

Թարգմ. ՍԱՄԱԵԼ

Փ Ո Ղ Ը

Մարդուն մարդու դեմք տվողը փողն է միշտ,
Անփող մարդու յերեսին սև քողն է միշտ...

Թող վոչ ցեղը լինի վսեմ,
Վոչ ել սիրտդ պարզ ու լուսեմ.
Անունդ թող դրեն սևով,

Միայն թե քեզ հարուստ ասեն:
Մարդուն մարդու դեմք տվողը փողն է միշտ,
Անփող մարդու յերեսին սև քողն է միշտ...

Յեղիք անխելք ու անխարող,
Բայց ունեցիր կարվածք ու հող,
Հիմարները հողիդ վրա
Ծունկի կդան միշտ դողեղող:

Մարդուն մարդու դեմք տվողը փողն է միշտ,
Անփող մարդու յերեսին սև քողն է միշտ...

Գութ չլինի թող քո հողում,
Մարդկանց աղյուն ծծես անքուն —
Գրախոսմիդ թե փող ունես,
Աղնիվ մարդ ես դու աշխարհում:

Մարդուն մարդու դեմք տվողը փողն է միշտ,
Անփող մարդու յերեսին սև քողն է միշտ:

Թարգմ.՝ ՀԱՄՈ ՍԱՀՅԱՆ

Ի Ն Չ Գ Ր Ե Մ

Բանաստեղծ եմ, իմ պաշտոնը ես ե — վոտանավոր
 գրեմ,
 Թե լավ, թե վատ, ինչ տեսնում եմ, յես հանգ ու
 վանկավոր գրեմ,
 Արեւիլը լույս, որն սպիտակ, գիշերը սեւավոր գրեմ,
 Վատը միշտ վատ, ծուռը միշտ ծուռ, չիտակը
 լուսավոր գրեմ:

Բաս ինչու յես, ով ընթերցող, աչքդ չուում ու
 զայրանում,
 Չլինի՞ թե ես հայելում դեմքդ ծուռ ե պատկերանում:

Տարված յերգով, իմ ցավերով, իմ հովերով, յես
 վերցնում եմ,
 Դնում եմ կողքիս թանաքս ու թղթերս և փորձում եմ
 Մի խոսք գրել — մեկ ել հանկարծ իմ ձեռքիցը դու
 բռնում ես,
 Յես դողում եմ, վորովհետեւ գալիս, լեզուս դու
 կտրում ես:

Դե լավ, յես հո ճշմարտության ճանապարհը չեմ
 ծռումում,
 Դեռ իմ բոլոր տեսածներից չորսից մեկն ել յես չեմ
 գրում:

Դեռ չեմ գրում չորսից մեկն ել, մի քո արարքներիդ
 նայիր,
 Հայհոյում ես ինձ ամեն ուր, դու մի քո բարքերիդ
 նայիր,
 Մի խղճի յեկ, գաղափարիդ, քո սարք ու կարգերիդ
 նայիր,
 Չես ուզենա վոր յես գրեմ, քո արատ-վարքերիդ
 նայիր:

Մարդ սրարած, արատդ տես, և իզուր մի սրվի ինձ
 հետ,
 Այդ հարցում յեկ, բիրտ մի նեղի և իզուր մի կոմի
 ինձ հետ:

Գրողները միշտ տեսնում են նպատակը ձեր
 վերջնական,
 Ինձնից նրանք շատ կարող են տալ ձեր հալը ճիշտ,
 իրական,
 Բայց չեն գրում արարքներիդ տաս և չորսից մեկը
 անգամ,
 Դուք եք նրանց գրել տալիս վարքը, բարքը ձեր
 սեփական:

Սակայն գուցե աշխարհում այդ արատներից զե՞րծ են
 նրանք,
 Նման ստոր գրածներից բարձր, անհաս քե՞րծ են
 նրանք:

Ինչպես վոր յես չորսից մեկը գրելու անդոր,
 անկար եմ,
 Վախենում ե տաս և չորսից մեկն ել գրել գրող
 քանքարն են,

Թե խոսք կտաս «մի վախենա, քեզ չենք թողնի
եւ խանդարեն»,
Յեւ եւ, ինչ կա, թե լավ, թե վատ, թե վոր շխտակ
գրեմ, չարեմ,—

Են վախար են հայր կնկնես, վոր քս կյանքը դուզ
կես կլի,
Շոր չես գտնի գու հագներու, և աստուր յերես կլի:

Թարգմ. ԳՐԱՇԻ

ՄԻ ԹՈՂ, ՅԵԿԱՎ

Խանդուստը, աման, մի թող, յեկավ,
Վարժունքն և յաման, մի թող, յեկավ:

Վայ, վայ, ասես թե իսկի մարդ չե աս,
Անճոռնի, անմիտ, ո՞ր, մի արջ և աս,
Աման, ինձ համար աղամարդ չե աս:

Վարսդ և թամամ, մի թող, յեկավ,
Վարժունքն և յաման, մի թող, յեկավ:

Նշանի որը ամոթից լացի,
Ջահել և—ասիք—յեւ հաճատացի,
Բա, մարդս ե՞ս ևր—հիմի իմացի:

Խանդուստը, աման, մի թող, յեկավ,
Վարժունքն և յաման, մի թող, յեկավ:

Աման, վախեցա, պատովեց լեղիս,
Կծկվեց սիրտս ու կախվեց թեւից,
Թողրաց հոգիս, գուրս յեկավ տեղից:

Այրվեցի, աման, մի թող, յեկավ,
Վարժունքն և յաման, մի թող, յեկավ:

Ճերմակ մազերն են վալլում կզակին,
Նայեք մի սրտ գլխի թառակին,
Ախ, շատ և պառավ—պապիս հոտակին:

Մեռել և թամամ, մի թող յեկալ,
Վարմունքն և յաման, մի թող, յեկալ:

Զգլում եմ բերնից հոսող ջրիցը,
Ես ինչ վատ հոտ և գալիս վրիցը,
Առեւի յե ինձ խոսքն ու զրիցը:

Մի ոճ և թամամ, մի թող, յեկալ,
Վարմունքն և յաման, մի թող, յեկալ:

Թարգմ. ՍԱՄՎԵԼ

Հ Ե Յ Փ Ո Ղ

Դու իմ աչքի լո՞ւյսն ես, հեյ փող, դու ջա՞նս ես,
դու տո՞ւնս ես,
Սրբությո՞ւնս, նամո՞ւսս ես, դեյրա՞թս ես,
արյո՞ւնս ես,
Հարգա՞նքս ես, պարծա՞նքս ես, հռչա՞կս ես,
անո՞ւնս ես,
Ղուրա՞նս ես, Մեղի՞նա՞ս ես, Մեկկա՞ս, դիբլա՞ս,
հենարա՞նս,
Կրո՞նս ես, հավա՞սս ես, դավանա՞նքս, քաղաքա՞նս:

Կյանքս ահեցալ քեզ դիպելու հոգսերի մեջ միշտ
բեկղձված,
Դարգութեցի ու մնացի անկողնու մեջ հիվանդ
ընկած,
Սիրտս հետդ և, թեկուզ լինեմ ես աշխարհից յես
վերացած,
Դու կյա՞նքս ես, բերկրա՞նքս ես, եյությո՞ւնս,
հենարա՞նս,
Կրո՞նս ես, հավա՞սս ես, դավանա՞նքս, քաղաքա՞նս:

Հե՛յ, այ գալում, հենց փոքր ճամբիդ մի ոք դարձա
յես ջանֆիդա,
Զհագեցա ել քեզանից, քեզնից քաղցր ջան հզոտ,
Ժառանգներս հիմա խոնաված, քեզ փոնց ավար, դիմ
չաղ փառն,

ժառանգի՞նա ես, թե զու թ՞մա ես, իմ գրգռելի մար-
 ազրա՞նքրս,
 Կրո՞նա ես, հափա՞տա ես, քաղաքա՞նա, դափամա՞նքս -
 ժառանգներս, ինձ պե՞ս, քեզ չե՞ն գտնի յերբեք իմ
 սունդուկում,
 Ամենն սեկր քեզ կմխտի հազար մի անկ, բեֆ-
 խնձուղբում,
 Ռեստարաններ-կյուրներում, քեզ ցիր ու ցան՝ կտան
 քամուն,
 Ամեն համառ քեզ կծամի, զու մի՞սս ես, թե
 աբլո՞ւնս,
 Կրո՞նա ես, հափա՞տա ես, դափամա՞նքս, թե անա՞մնս:
 Իմ սիրելի՛, աշուհեան քո վերջը—վախճանն է
 արդեն,
 Այսպիսով քո ցափի անդր՝ իմ սիրտը, իմ ջանն է
 արդեն,
 Միտքս, հոգիս քեզ է դուրբան, քո բող ու բաղձանն է
 արդեն,
 Դու ինձ գյուլեղ սիրուհի՞ս ես, նազելի՞ս ես,
 հենարա՞նս,
 Կրո՞նա ես, հափա՞տա ես, դափամա՞նքս, քաղաքա՞նս:
 Քեզնից յես ձեռք չե՛յի բաշի, թե ուժ յինեք
 մաքրանլու,
 Մահն էլ կգա՝ հրաման կտա՝ ինձ քեզանից
 հեռանալու,
 Բայց իմ ջանքը փշելիս էլ՝ յես ելի՛ յիմ բաղբառելու
 Դու իմ աչքին լո՞ւյսն ես, հե՛յ փող, իմ հոգի՞ս ես,
 հենարա՞նս,
 Կրո՞նա ես, հափա՞տա ես, դափամա՞նքս, քաղաքա՞նս:
 Գորգի՛. ԳՐԱԾԻ

ԲԱԿԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ալեքսեր Թահիր Զադե Սաբիր	Շամիրով	3
Ալեքսեր Թահիր զադե Սաբիրի	Շամիրով	13
Կենսագրությունը	Արատիկ	

ՈՒՐԻՐԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ

Քենելիթիլե	Թարգմ. Վ. Ալաոյան	31
Քեզ ինձան ես խմանում	» Սամվել	34
Բաղվի ֆանաներին	» Գրաչի	37
Աքինչի	» Սամվել	39
Համբերիր	» Գրաչի	42
Ինչից է չին պետք, ստափա՛ծ	» Գրաչի	46
»	Թ. Հուրյան	49
Դիլանչի	» Սամվել	50
Ա՛խ	» Գրաչի	53
Ե՛յ սոփ	» Սամվել	55
Մալլաջի դարդը	» Գրաչի	56
Ստասան չորանք	» Թ. Հուրյան	58
Դարնան արեք	» Թ. Հուրյան	60
Խոքենդերն ու աղբատը	» Սամվել	61
Փողը	» Շ. Մահյան	63
Ինչ պե՞մ	» Գրաչի	64
Մի թող, յեկամ	» Սամվել	67
Ե՛յ փող	» Գրաչի	69

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0389772

4176 30 4.

73882

30 p
1389

4/120

up 1
m 2

Алекпер Таирзаде Сабир
